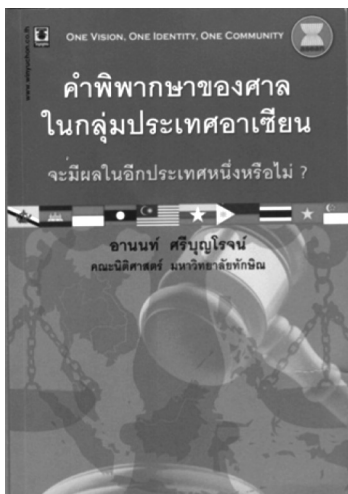

แนะนำหนังสือ คำพิพากษาศาลในกลุ่มประเทศอาเซียน จะมีผลในอีกประเทศหนึ่งหรือไม่ ?

ไฉไล คักดิรวพงศ์*

ปกติคำพิพากษาศาลของศาลภายในประเทศใช้บังคับอยู่ภายในดินแดนของประเทศนั้นๆ หลังจากมีการรวมตัวของกลุ่มประเทศอาเซียน เกิดเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในปี ค.ศ. 1967 การดำเนินกิจการต่างๆ มีผลต่อการเกิดปัญหาการขัดกันระหว่างระบบกฎหมายภายใน (domestic law)¹ ของกลุ่มอาเซียน ที่มีทั้งประเทศที่ได้รับอิทธิพลในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)² เช่น ประเทศบรูไน ประเทศมาเลเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมาย

ซีวิลลอว์ (Civil Law) เช่น ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา และประเทศเวียดนาม เป็นต้น ทำให้เกิดปัญหาเรื่องของการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ซึ่งคุณอานนท์ ศรีบุญโรจน์ จากคณะนิติศาสตร์

* ภาควิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Corresponding author, e-mail. Chailaijaidee@gmail.com

1 เป็นกฎหมายซึ่งพัฒนาขึ้นโดยผู้พิพากษาศาลผ่านการตัดสินคดีความของศาล และศาลชั้นอุทธรณ์อื่นๆ มากกว่าผ่านทางพระราชบัญญัติของฝ่ายนิติบัญญัติ

2 เป็นระบบกฎหมายซึ่งได้รับอิทธิพลจากกฎหมายโรมัน ลักษณะพื้นฐานของซีวิลลอว์ ถือเป็นกฎหมายที่บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นระบบประมวลกฎหมายและไม่ได้ตัดสินตามแนวคำพิพากษาศาล

มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้กล่าวไว้ในคำนำ ทำให้ผู้อ่านได้รับทราบถึงปัญหาที่ผู้เขียนเสนอ ในภาพรวมของหนังสือเล่มนี้คือ “การรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นประเด็นทางกฎหมายที่ได้รับความสนใจจากนานาอารยประเทศ...นิติสัมพันธ์ในระหว่างเอกชนที่มีลักษณะข้ามชาติ...ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คำพิพากษาซึ่งเป็นผลจากการระงับข้อพิพาทหรือการฟ้องคดีมีอาจจำกัดผลอยู่เฉพาะภายในดินแดนของประเทศแห่งศาลที่ได้ทำคำพิพากษาเหมือนเช่นในอดีตอีกต่อไป”

จากการได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้วพบว่า เป็นหนังสือที่สะท้อนปัญหาไว้หลายประเด็น โดย **ประเด็นแรก** ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่าน ทั้งผู้ที่ไม่ได้ศึกษากฎหมายโดยตรงและผู้ที่ต้องเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมพื้นฐานที่เกี่ยวกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ เป็นการสร้างความเข้าใจในเบื้องต้น **ประเด็นที่สอง** พิจารณาถึงสถานะของเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศภายในกลุ่มประเทศอาเซียน รวมทั้งบ่อเกิดของกฎหมายด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศทั้งในส่วนตัว โดยศึกษาในแง่มุมของกลุ่มประเทศในอาเซียน และในส่วนของประเทศไทยโดยเฉพาะ **ประเด็นที่สาม** เป็นหลักเกณฑ์และวิธีการตลอดจนข้อจำกัดในการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศของประเทศต่างๆ ในกลุ่มอาเซียน โดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ และกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ **ประเด็นสุดท้าย** ข้อพิจารณาต่อการร่างอนุสัญญาว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลภายในของประเทศในกลุ่มอาเซียน เพื่อให้เกิดเสถียรภาพในทางกระบวนการยุติธรรมและมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนได้แบ่งหนังสือฉบับนี้ไว้ 5 บท ดังมีเนื้อหาสรุป ดังนี้

บทที่ 1 เป็นหัวข้อเรื่องความคิดพื้นฐาน ว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

มีคำถามที่น่าสนใจว่าเหตุใดศาลของประเทศหนึ่งจึงได้รับรอง และ/หรือ บังคับตามคำพิพากษาของอีกประเทศหนึ่ง ผู้เขียนได้นำทฤษฎีมาอธิบายให้ผู้อ่านทราบอยู่ 4 ทฤษฎี คือ

1. **หลักอัยยาคัยไมตรี (doctrine of comity)** เป็นหลักที่ศาลของประเทศหนึ่ง ยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ซึ่งศาลอังกฤษได้เริ่มการยอมรับ หลักการนี้ในศตวรรษที่ 17

2. **หลักการปฏิบัติต่างตอบแทน (reciprocity)** หลักการปฏิบัติต่างตอบแทน เป็นการที่รัฐหนึ่งจะต้องรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศนั้น (enforcing court) โดยคาดหวังว่าตนจะได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกันจากศาล แห่งประเทศ ซึ่งได้ทำคำพิพากษา (rendering court) เช่นกัน ตัวอย่าง คือ ประเทศ สหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ

3. **ทฤษฎีสิทธิที่ได้รับ (Vested right theory)** ผู้เขียนได้นำคำอธิบายถึง ลักษณะของสิทธินี้ โดยศาสตราจารย์กมล สนธิเกษตริน จากหนังสือคำอธิบาย กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลว่า หลักเกณฑ์แรก คือ “ต้องเป็นสิทธิ ที่บุคคลได้มาโดยสมบูรณ์ตามกฎหมายของประเทศที่สิทธินั้นได้เกิดขึ้น (กฎหมาย ต่างประเทศ) หรือ ได้มาโดยคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ซึ่งทั้งนี้ หมายความว่า กฎหมายที่ก่อให้เกิดสิทธิแก่บุคคลนั้นจะต้องเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยถูกต้อง ตามหลักอธิปไตย โดยองค์กรที่มีอำนาจในการตรากฎหมาย ไม่มีลักษณะเกินอำนาจ (ultra vires) หรือ มิได้เกิดจากการที่ศาลต่างประเทศวินิจฉัยคดีไปโดยเกินอำนาจ ของตน

หลักเกณฑ์ที่สอง คือ กฎหมายที่ก่อให้เกิดสิทธิแก่บุคคลนั้นเป็นกฎหมาย ที่พระราชบัญญัติ ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายได้บัญญัติว่า ให้นำมาใช้บังคับแก่คดี

หลักเกณฑ์ที่สาม คือ สิทธิที่รับมานั้นบุคคลจะต้องได้รับมาโดยจะทำการ อันสุจริต มิได้เกิดจากการหลีกเลียงกฎหมาย หรือ การฉ้อฉล หรือ การปกปิดความจริง”

4. **ทฤษฎีพันธกรณี (obligation theory)** ทฤษฎีนี้เกิดครั้งแรกในประเทศ อังกฤษ ค.ศ. 1842 มีลักษณะที่มีความยืดหยุ่น ที่เปิดโอกาสให้ลูกหนี้สามารถยก ข้อต่อสู้อันเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน ขึ้นต่อสู้ในคดีที่มีการร้องขอให้รับรองและบังคับ ตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศแล้ว ทฤษฎีดังกล่าวยังช่วยจัดอุปสรรค เรื่อง “การปฏิบัติต่างตอบแทน” นั่นคือ เป็นเรื่องที่ไม่จำต้องบังคับเพื่อให้เป็นไปตาม คำพิพากษาได้

จากแนวทฤษฎีของการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ หนังสือเล่มนี้ได้ให้ความกระจ่างเพิ่มเติม คือ

ก) การรับรองคำพิพากษาศาลต่างประเทศ (recognition of foreign judgments) คือ การที่ศาลแห่งประเทศ ซึ่งได้รับคำร้องขอใช้อำนาจในทางตุลาการ ยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่ร้องขอ โดยไม่มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดี ดังนั้น หากมีการร้องขอให้คู่สมรสสิ้นสุดจากการเป็นสามีภริยา ส่งผลให้สถานะของคู่สามีภริยาไม่เคยเป็นสามีภริยาทั้งในประเทศที่ให้คำรับรองและประเทศที่ได้ทำคำพิพากษา (ประเทศที่ร้องขอ)

ข) การบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ (enforcement of foreign judgment) เป็นวิธีการที่ศาลของประเทศหนึ่ง (ประเทศที่ได้รับคำร้องขอ) ใช้อำนาจตุลาการบังคับคดีแก่จำเลย หรือ ทรัพย์สินของจำเลยตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ (ที่ร้องขอ) สำหรับคำพิพากษาที่อาจขอให้ศาลต่างประเทศบังคับคดีให้ นั่น ต้องเป็นคำพิพากษาที่โดยสภาพจะต้องมีแนวทางเดียวกับคำพิพากษาของศาลที่ได้ทำคำพิพากษา (ประเทศที่ร้องขอ) เช่น คำพิพากษาที่กำหนดให้จำเลยชำระค่าเสียหายให้แก่โจทก์ ซึ่งต้องมีหลักเกณฑ์ที่ตรงกันระหว่างสองประเทศ

เมื่อผู้อ่านได้ศึกษาและเริ่มเข้าใจถึงการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ผู้เขียนได้เปรียบเทียบถึงสาระสำคัญของถ้อยคำทั้งสอง สรุปได้ว่า

(1) รัฐแต่ละรัฐย่อมสามารถใช้อำนาจอธิปไตยของตนได้อย่างบริบูรณ์ ภายในดินแดนของรัฐตน คำพิพากษาของศาลแห่งประเทศหนึ่งอาจมีผลบังคับได้ในอีกประเทศหนึ่ง ทั้งนี้ เป็นการใช้อำนาจของศาลแห่งประเทศที่ได้รับการร้องขอ

(2) เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐ ส่งผลให้รัฐแต่ละรัฐมีอำนาจในการควบคุมการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศว่าจะนำมาใช้บังคับกับรัฐของตนหรือไม่

(3) ขอบเขตในทางเนื้อหาของการรับรองและบังคับ หมายถึง ศาลแห่งประเทศที่ได้รับคำร้องขอจะต้องให้คำรับรองคำพิพากษานั้น โดยปริยายก่อนที่จะมีการบังคับตามคำขอ

(4) วิธีการขอให้ศาลการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ มีหลายวิธี ขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ของกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ ไม่ว่าจะเป็น การนำคำพิพากษาศาลต่างประเทศมาจดทะเบียนการร้องขอให้ศาลต่างประเทศที่มีการยอมรับ และบังคับตามให้ออกหมายบังคับคดี (exequatur) เป็นต้น

(5) เงื่อนไขของการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของประเทศที่ยอมรับ

(6) ผลของการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ อาจมีผลแตกต่างกันในแต่ละประเทศ

ในบทที่ 1 นี้ได้กล่าวถึงสถานะทางกฎหมายของ “คำพิพากษาศาลต่างประเทศ” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจต่อไปได้ว่าแต่ละสถานะมีความหมายอย่างไร ดังนี้

ก) คำพิพากษาศาลต่างประเทศในสถานะที่เป็นมูลคดี

ข) คำพิพากษาศาลต่างประเทศในสถานะที่เป็นพยานหลักฐานชั้นต้นแห่งคดี

ค) คำพิพากษาศาลต่างประเทศในสถานะที่เป็นข้อต่อสู้ของคู่ความ

สรุปของบทที่ 1 ได้อธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจถึงการรับรองและบังคับแล้ว ในบทที่ 2 ผู้เขียนได้กล่าวถึงสถานะของคำว่า การรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ในภูมิภาคอาเซียน

บทนี้จะนำผู้อ่านไปสู่ความเกี่ยวพันในภูมิภาคอาเซียนหลังจากบทที่ 1 ได้อธิบายละเอียดเรื่อง “คำรับรอง” และ “คำบังคับ” แล้ว โดยการรวมตัวของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ “Association of Southeast Asian Nation” (ASEAN) เริ่มจัดตั้งเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 ปัจจุบันทั้งหมด 10 ประเทศ ประกอบด้วย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย บรูไน เวียดนาม ลาว เมียนมาร์ และ กัมพูชา มีการประชุมประกาศกรอบความร่วมมือด้านกฎหมายระหว่างประเทศ สมาชิกอาเซียนไว้ 3 ด้าน คือ

1. การแลกเปลี่ยนข้อมูลและเอกสารที่ใช้ในทางกฎหมาย
2. ความร่วมมือในทางตุลาการในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน
3. การศึกษาและวิจัยด้านกฎหมาย

หนังสือได้นำเสนอปัจจัย อันเป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือทางกระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งและพาณิชย์ระหว่างประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียน เพราะต่างมีแนวความคิดในเรื่องอำนาจอธิปไตย โดยที่ระบบกฎหมายภายในรัฐสมาชิกมีความแตกต่างกันอยู่มาก

จากผลของความแตกต่างนี้ หนังสือได้นำสาเหตุจากบ่อเกิดของกฎหมายว่าด้วย การรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ โดยแบ่งเป็น **สองส่วน คือ ส่วนแรกในกลุ่มประเทศอาเซียน ส่วนที่สอง กฎเกณฑ์ว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในประเทศไทย** บทสรุปของกลุ่มประเทศอาเซียนแยกเป็นบ่อเกิดที่เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร แบ่งเป็นสองรูปแบบ คือ **รูปแบบแรก** บัญญัติหลักเกณฑ์ว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้แก่ ประเทศเมียนมาร์ ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา ประเทศเวียดนาม และ**รูปแบบที่สอง** เป็นกฎหมายเฉพาะ (Law specific) ได้แก่ ประเทศบรูไน ประเทศมาเลเซีย และประเทศสิงคโปร์ ส่วนบ่อเกิดกฎหมายที่**ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร** ในกลุ่มของประเทศอาเซียน ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซียและประเทศไทย ซึ่งมีพื้นฐานเป็นระบบซีวิลลอว์ เมื่อไม่อาจค้นหากฎเกณฑ์ที่นำมาปรับใช้ คำพิพากษาของศาลจึงเป็นทางเลือกในการค้นหาหลักเกณฑ์ และศาลในคดีหลังไม่จำเป็นจะต้องวินิจฉัยตามคำพิพากษาในคดีก่อนๆ เพราะคำพิพากษาของศาลเป็นเพียงการวางแนวบรรทัดฐานหรือแนวปฏิบัติไว้เท่านั้น สิ่งสำคัญที่ผู้อ่านนำมาเป็นข้อมูลรับรู้ถึงการรับรองและบังคับของประเทศไทย มีผลจากบ่อเกิดของกฎเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.2481 มาตรา 3 เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ นักนิติศาสตร์ไทยจึงได้พยายามค้นหากฎบัญญัติแห่งกฎหมายที่อาจนำมาเป็นพื้นฐานสนับสนุน แต่ยังคงมีความเห็นที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ หากพิจารณาเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัตินี้ จำกัดขอบเขตไว้แต่เพียงเรื่องการขัดกันแห่งกฎหมาย (conflict of laws) เท่านั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการค้นหากฎเกณฑ์

ทั่วไปแห่งกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล เพื่อนำมาอุดช่องว่างของกฎหมายได้เท่าที่อยู่ขอบเขตในปริมนทลของเรื่องการขัดกันแห่งกฎหมาย

หลังจากนั้น **บทที่ 2** ได้อธิบายถึงการรับรองและบังคับไว้แล้ว ใน**บทที่ 3** ได้อธิบายถึงหลักเกณฑ์การรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศของประเทศสมาชิกในภูมิภาคอาเซียน โดยแบ่งเป็นกลุ่มประเทศในภูมิภาคอาเซียนที่ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ และกลุ่มประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์โดยอธิบายแนวคิดจากระบบ**กฎหมายแรก** ได้แก่ ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา ประเทศเวียดนาม และประเทศอินโดนีเซีย ต่างให้การยอมรับพันธกรณีตามสนธิสัญญา หากพบว่าเป็น**คำพิพากษาที่มาจากศาลแห่งประเทศที่ได้มีการทำความตกลงในเรื่องดังกล่าวกับประเทศของตนแล้ว** ดังนี้ ศาลก็จะให้การรับรอง และ/หรือบังคับให้ ทั้งนี้ ต่างก็ได้ให้การยอมรับหลักปฏิบัติต่างตอบแทนว่าเป็นพื้นฐานในการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ซึ่งในแต่ละประเทศจะกำหนดวิธีการที่แตกต่างกันไป พอจำแนกได้ 4 วิธี

1. การนำคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ มาจดทะเบียนในประเทศที่จะมีการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ
2. การนำคำพิพากษาศาลต่างประเทศ มาฟ้องในประเทศที่จะมีการรับรองและบังคับ โดยอาศัยคำพิพากษาศาลต่างประเทศเป็นมูลคดี
3. การนำคำพิพากษาศาลต่างประเทศ มาขอให้ศาลแห่งประเทศที่จะมีการรับรองและบังคับตามคำพิพากษานั้น ออกหมายบังคับคดี (exequatur)
4. การกล่าวอ้างคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เพื่อเป็นพยานหลักฐานแห่งคดี สำหรับวิธีการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้น ผู้เขียนได้ศึกษาแล้วพบว่า การนำคำพิพากษาศาลต่างประเทศมาฟ้อง (action on judgment) ในประเทศที่จะมีการรับรองและบังคับ โดยอาศัยคำพิพากษาศาลต่างประเทศเป็นมูลคดี (cause of action) เป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายจากกลุ่มประเทศอาเซียน ที่ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์

กลุ่มประเทศนี้ มีเงื่อนไขในการรับรองและบังคับตามคำพิพากษา คือ

1. ศาลต่างประเทศที่พิจารณาพิพากษาคดีต้องเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ (Court of Competent jurisdiction)
2. คำพิพากษาศาลต่างประเทศต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดและเสร็จเด็ดขาด (finality and conclusiveness of foreign judgments)
3. ขอบเขตของคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่จะมีการยอมรับ และ/หรือ บังคับตามให้

กรณีมีการขอให้รับรอง หรือบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ก็อาจมีการปฏิเสธไม่ยอมรับในกลุ่มระบบกฎหมายซีวิลลอว์ คือ คำพิพากษาศาลต่างประเทศ ซึ่งได้มาโดยกระบวนการวิธีพิจารณาคดีไม่ถูกต้อง หรือคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่ ขัดต่อความสงบเรียบร้อย (Contrary to Public order or Public policy)

หลังจากจบกลุ่มประเทศซีวิลลอว์แล้ว ผู้เขียนได้นำผู้อ่านมาสู่กลุ่มประเทศ ในภูมิภาคอาเซียนที่ได้รับอิทธิพลจากคอมมอนลอว์ กลุ่มนี้มีหลายประเทศที่ได้รับ อิทธิพลโดยตรงจากประเทศอังกฤษ คือ ประเทศเมียนมาร์ ประเทศบรูไน ประเทศ มาเลเซีย ประเทศสิงคโปร์ หรือแม้แต่ศาลประเทศไทยอาศัยหลักปัจจุบัน เรียกว่า การถ้อยทีถ้อยปฏิบัติ (Principle of Comity) เป็นพื้นฐานในการยอมรับและบังคับ ตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ในกลุ่มประเทศนี้ มีวิธีการรับรองและบังคับอยู่ สามวิธี คือ **วิธีการนำคำพิพากษาศาลต่างประเทศมาจดทะเบียน การฟ้องโดยอาศัย คำพิพากษาศาลต่างประเทศเป็นมูลคดี และการกล่าวอ้างคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ในฐานะที่เป็นพยานหลักฐานแห่งคดี** หากพิจารณาถึงเงื่อนไขในการรับรองและ บังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ซึ่งศาลแห่งประเทศในกลุ่มนี้พิจารณา คือ ศาลต่างประเทศที่พิจารณาพิพากษาคดีต้องเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ “Competent court of jurisdiction” คำพิพากษาศาลต่างประเทศต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุด และเสร็จเด็ดขาด “finality and conclusiveness of foreign judgments” และ ขอบเขตของคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่จะมีการยอมรับ และ/หรือบังคับตามให้

แม้จะมีการยอมรับก็มีเหตุแห่งการปฏิเสธการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่ได้มาโดยกลุ่มประเทศอาเซียน ที่ได้รับอิทธิพลจากระบบคอมมอนลอว์ คือ คำพิพากษาศาลต่างประเทศที่ได้โดยการฉ้อฉล (fraud) เป็นการที่บุคคลแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นเท็จ ทำให้บุคคลหลงเชื่อ จนกระทำการ หรือไม่กระทำการอันเป็นการเสื่อมเสียสิทธิของบุคคลนั้น คำพิพากษาศาลต่างประเทศที่ขัดต่อหลักความยุติธรรม (contrary of national justice) และคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย (contrary to public order or public policy)

เมื่อพิจารณาที่คำพิพากษาศาลต่างประเทศ อันมีองค์ประกอบครบถ้วนตามหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขของศาลแห่งประเทศที่ได้รับคำร้องขอ ก็จะมีผลและสามารถบังคับได้ เสมือนหนึ่งว่าเป็นคำพิพากษาที่ได้รับการพิจารณาคำพิพากษาจากศาลแห่งประเทศที่ได้รับคำร้องขอ โดยจะไม่ก้าวล่วงเข้าไปพิจารณาเนื้อหาสาระของคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลที่มีเขตอำนาจและถึงที่สุดแล้ว

สรุปของบทที่ 3 หนังสือได้ทำตารางเปรียบเทียบการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศของสมาชิกในกลุ่มประเทศอาเซียนไว้ละเอียด หากผู้อ่านได้ศึกษาตั้งแต่บทที่ 1-3 แล้วมาดูตารางสรุปจะเข้าใจได้อย่างดีทีเดียว

จากนั้น ในบทที่ 4 ได้กล่าวถึงข้อพิจารณาบางประการต่อการจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ในกลุ่มประเทศอาเซียน หากได้มีการจัดทำในโอกาสต่อไป

1. ความจำเป็นพื้นฐานในการจัดทำอนุสัญญา ว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ในกลุ่มประเทศอาเซียน

การร่วมมือในทางกระบวนการยุติธรรมระหว่างสมาชิกในกลุ่มอาเซียนให้หันหน้าไปในความร่วมมือทางอาญามากกว่าในทางแพ่งและพาณิชย์ ดังเช่นในเรื่องของการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ทั้งนี้ ไทยมีความร่วมมือทางกระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งและพาณิชย์กับอินโดนีเซียเพียงฉบับเดียว

ในบทนี้ผู้เขียนได้แบ่งประเภทอนุสัญญาเป็น 3 ประเภท คือ

1. อนุสัญญาแบบ Simple Convention

เป็นรูปแบบดั้งเดิมของอนุสัญญา ว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ซึ่งโดยทั่วไป อนุสัญญาประเภทนี้จะจำกัดขอบเขตเนื้อหาไว้แต่เฉพาะเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศเท่านั้น

2. อนุสัญญาแบบ Double Convention

นอกจากเนื้อหาของอนุสัญญาจะได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในทำนองเดียวกันกับอนุสัญญาแบบ simple convention แล้ว ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องเขตอำนาจศาล (jurisdiction) เพื่อใช้บังคับแก่รัฐภาคีแห่งอนุสัญญา ซึ่งเป็นรัฐที่ได้ทำคำพิพากษาด้วยเป็นอนุสัญญาที่ได้กำหนดพันธกรณีในเรื่องเขตอำนาจศาล เพื่อให้ในระหว่างรัฐภาคีถือปฏิบัติในรูปแบบเดียวกัน

3. อนุสัญญาแบบ Mixed Convention

มีลักษณะพื้นฐานที่คล้ายคลึงกับอนุสัญญาแบบ Double Convention โดยที่อนุสัญญาดังกล่าวจะกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องเขตอำนาจศาลและหลักเกณฑ์ว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศระหว่างรัฐภาคีไว้ในเนื้อหาของอนุสัญญา ประเด็นต่อมา ต้องดูขอบเขตของอนุสัญญา โดยผู้ร่างควรกำหนดความหมายหรือคำนิยามของคำว่า **คำพิพากษาในคดีแพ่งและพาณิชย์ (judgment in civil and commercial matters)** จากนั้น คือ การใช้เงื่อนไขการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตไว้ดังนี้

1. การแยกปัญหาเรื่อง การรับรองออกจากเรื่องการบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เช่น ในร่างอนุสัญญาแห่งกรุงเฮก ว่าด้วยเขตอำนาจศาลและคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ ค.ศ. 1999 ได้แยกหลักเกณฑ์การรับรองออกจากเรื่องการบังคับ โดยหากเป็นเรื่องของการรับรอง ร่างอนุสัญญาฉบับดังกล่าวได้กำหนดให้คำพิพากษาศาลต่างประเทศที่จะนำมาขอให้ศาลแห่งรัฐภาคีอื่นรับรองให้ได้ นั้น จะต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดและเสร็จเด็ดขาด

(res judicata) ในขณะที่ หากเป็นเรื่องของการบังคับ ร่างอนุสัญญาฉบับดังกล่าวได้กำหนดให้คำพิพากษาที่จะนำมาขอให้ศาลแห่งรัฐภาคีอื่นบังคับตามให้ได้นั้น จะต้องเป็นคำพิพากษาที่สามารถบังคับได้ (enforceable) ในประเทศที่ทำคำพิพากษา

2. ความเป็นที่สุดของคำพิพากษา คือ การอาศัยหลักความเป็นที่สุดและเสร็จเด็ดขาดของคำพิพากษาเป็นเงื่อนไขในการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในขอบเขตของอนุสัญญานั้น หากมิใช่เป็นอนุสัญญาที่ได้จัดทำขึ้นระหว่างประเทศซึ่งมีระบบกฎหมายที่มีความคล้ายคลึงกันแล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องของการใช้การตีความหลักเกณฑ์ดังกล่าวในระหว่างรัฐภาคี

ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่ลงรอยในแง่ของการใช้การตีความหลักความเป็นที่สุดและเสร็จเด็ดขาดของคำพิพากษา ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในกลุ่มประเทศอาเซียนที่ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และกลุ่มประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ผู้ร่างอาจอาศัยหลักความมีเหตุผลของคำพิพากษาเป็นเงื่อนไขของการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศแทน กล่าวคือ คำพิพากษาที่จะนำมาขอให้ยอมรับ และ/หรือบังคับตามให้ได้นั้น สามารถมีผลบังคับได้ในประเทศที่ทำคำพิพากษา

ผู้เขียนได้ให้ทรรศนะว่า เป็นเรื่องยากและอาจก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีที่อาเซียนจะเริ่มต้นความร่วมมือในการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เพราะรัฐภาคีแห่งอนุสัญญาจะต้องได้มีการตกลงกันเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องเขตอำนาจศาล (direct rules of jurisdiction) ให้มีความชัดเจนเสียก่อน ซึ่งเท่ากับว่าต่างจะต้องยอมสละอำนาจอธิปไตยในการกำหนดเขตอำนาจศาลตามกฎหมายภายในของตน

ดังนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ผู้ร่างจึงควรที่จะต้องแยกวิธีการในการรับรองออกจากรีการบังคับ โดยหากเป็นประเด็นเรื่องการรับรองคำพิพากษาแล้วไม่จำเป็นต้องให้ผู้ร้องมาฟ้องเป็นคดีใหม่ แต่ศาลแห่งรัฐภาคีควรรับรองได้ทันที หากครบเงื่อนไขตามที่อนุสัญญาได้กำหนด แต่หากประเด็นเรื่องการบังคับตามคำพิพากษานั้น การอาศัยคำพิพากษาศาลต่างประเทศเป็นมูลคดี เพื่อฟ้องขอให้ศาลแห่งรัฐภาคีบังคับตามให้ดู

จะเป็นวิธีการที่พอจะเป็นไปได้ และน่าจะได้รับการยอมรับจากทั้งกลุ่มประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์มากที่สุด เพราะเป็นวิธีที่มีลักษณะประนีประนอมระหว่างการใช้สิทธิของคู่ความ กับการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐจะมีการบังคับตามคำพิพากษา

ผู้เขียนได้เสนอความเห็นต่อมาว่า การควบคุมการรับรองและบังคับดำเนินคดีพิพาทศาลต่างประเทศนั้น ศาลภายในแห่งประเทศไทยที่ได้รับคำร้องขอ จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดรายละเอียดของมูลเหตุแห่งการปฏิเสธการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในแต่ละกรณี โดยอยู่ในรูปของคำพิพากษาของศาลภายใน “case law”

จากหลักการต่างๆ ในบทที่ 4 นำสรุปสรุปและข้อเสนอแนะในบทที่ 5 ซึ่งได้กำหนดปัญหาไว้ 2 ระดับ คือ

1. ระดับภูมิภาค พบว่า ภายใต้กรอบความร่วมมือของอาเซียน ไม่ปรากฏว่า ได้มีการจัดทำความตกลงในเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในระหว่างสมาชิก มีผลสืบเนื่องจากการที่ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ ยังไม่ได้สร้างพันธสัญญาระหว่างประเทศ ดังจะเห็นจากกฎบัตรอาเซียนเองซึ่งเปรียบเสมือนธรรมนูญของอาเซียน ก็มีได้กำหนดพันธกรณีให้รัฐสมาชิกต้องดำเนินการใดๆ นอกจากนี้ ความแตกต่างของระบบกฎหมายภายในเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการประสานความร่วมมือทางกระบวนการยุติธรรมในเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ในคดีแพ่งและพาณิชย์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มประเทศอาเซียน

2. ระดับรัฐ (State) ในระดับนี้ มีความชัดเจนมากกว่าในระดับภูมิภาค ทุกประเทศในภูมิภาคอาเซียนต่างบัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ในรูปของวิธีพิจารณาความแพ่งและกฎหมายพิเศษ คงมีแต่ประเทศไทยและประเทศอินโดนีเซียที่ยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่แม้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียนจะให้การยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศ หากแต่แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ ตลอดจนหลักเกณฑ์

วิธีการ และขอบเขตของคำพิพากษาของศาลต่างประเทศยังมีความแตกต่างกันดังกล่าวมาแล้ว หนังสือได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า ควรจัดทำอนุสัญญา ว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในระหว่างรัฐสมาชิก โดยกำหนดแนวทางไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. จัดทำเป็นความตกลงในระดับภูมิภาคขึ้นใหม่ภายใต้กรอบความร่วมมือของอาเซียน (regional)

2. สนับสนุนให้สมาชิกกลุ่มประเทศอาเซียนเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในระดับสากล

3. จัดทำเป็นความตกลงในระดับทวิภาคี (bilateral) ระหว่างประเทศสมาชิกในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งเป็นวิธีทำได้ง่ายมากกว่าความร่วมมือระดับภูมิภาค

สำหรับประเทศไทยนั้น ในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร ประกอบกับทฤษฎีของศาลไทยที่เกรงว่า หากให้การยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศแล้ว ย่อมเท่ากับเป็นการยอมรับให้อำนาจอธิปไตยทางตุลาการของประเทศอื่นเข้ามามีผลในประเทศไทย จึงทำให้กลไกในทางกระบวนการยุติธรรมอย่าง “ทนายความ” ลังเลที่จะตั้งรูปคดีเพื่อขอให้ศาลยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศโดยตรง ดังนั้น ประเทศไทยจำเป็นต้องมีกฎหมายในทางกฎหมายภายในว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศซึ่งกฎหมายภายในเช่นนี้ อาจอยู่ในรูปของพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ หรือ อาจแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งให้ครอบคลุมถึงเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ หรือ อาจขยายขอบเขตของพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481 ให้ครอบคลุมถึงเรื่องดังกล่าวก็ได้ และผู้เขียนเห็นว่า มีความเหมาะสม เนื่องจาก ไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ

ในกระบวนการวิพากษ์วิจารณ์คดีที่มีนิติสัมพันธ์ในทางระหว่างประเทศแล้ว การบัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481 นั้น ยิ่งเท่ากับเป็นการสร้างความชัดเจนให้กับระบบกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลของประเทศไทยได้ในอีกทางหนึ่ง และควรที่จะต้องขยายขอบเขตของเนื้อหาให้ครอบคลุมถึงเรื่องเขตอำนาจศาลการขัดกันแห่งกฎหมายและปัญหาการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ระบบของการพิจารณาคดีที่มีนิติสัมพันธ์ในทางระหว่างประเทศของประเทศไทยเป็นไปอย่างมีเอกภาพมากยิ่งขึ้นประเทศไทยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับการศึกษากฎหมายในเชิงเปรียบเทียบอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการศึกษากฎหมายภายในของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน

จากการศึกษาหนังสือเล่มนี้ เห็นได้ว่า ผู้เขียนได้อภิปรายประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการยกระดับมาตรฐานสำหรับการอำนวยความสะดวกที่เป็นสากล ซึ่งทุกประเทศต่างยอมรับถึงหลักการนี้ อย่างไรก็ดี เนื่องด้วยระบบกฎหมายและความคิดเห็นเชิงวิชาการเกี่ยวกับการรักษาอำนาจอธิปไตยของแต่ละประเทศ ที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายในการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรม ทำให้ประเทศต่างๆ ระมัดระวังในการบังคับใช้คำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อคลายความกังวลดังกล่าว ผู้เขียนจึงได้มีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์หลายประการในเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษา ระหว่างสมาชิกในกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งข้อเสนอแนะดังกล่าว ถือเป็นการจุดประกายแก่นักกฎหมาย นักวิชาการ ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องที่จะหันมาสนใจและผลักดันความร่วมมือกันเพื่อสร้างพันธสัญญาระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศในประชาคมอาเซียน ทั้งยังมีผลถึงความเชื่อมั่นว่า จะได้รับความยุติธรรมแม้จะอยู่ที่ไหนในภูมิภาคนี้ก็ตาม

บรรณานุกรม

อานนท์ ศรีบุญโรจน์. (2556). **คำพิพากษาของศาล**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

Translated Thai References

Arnon Sriboonroj. (2013). **Judgments in ASEAN Countries will it work in another country?** Bangkok : Winyuchon.